

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ВТОР ОДДЕЛ

ОДЛУКА

Апликација бр. 77796/17
Владимир ТАЛЕСКИ против Северна Македонија
и 5 други апликации
(види листа во прилог)

Европскиот суд за човекови права (втор оддел), заседавајќи на 24 јануари 2023 година во совет составен од:

Arntfinn Bårdsen [Арнфин Бардсен], *Претседател*,
Pauliine Koskelo [Паулин Коскело], *судија*,
Tim Eicke [Тим Ајке], *ad hoc* [ад хок] *судија*,
Saadet Yüksel [Садет Јуксел],
Lorraine Schembri Orland [Лорен Шембри Орланд],
Frédéric Krenc [Фредерик Кренк],
Diana Sârcu [Диана Сарку], *судиш*,

и Hasan Bakırcı [Хасан Бакирчи], *секретар на Оддел*,

Јован Илиевски, судија избран во однос на Северна Македонија, се иззема од Советот (правило 28 од Деловникот на Судот). На 22 март 2022 година Претседателот на Советот одлучи да го назначи Тим Ајке, судија избран во однос на Обединетото Кралство, како *ad hoc* судија (член 26 ст. 4 од Конвенцијата и Правило 29 од Деловникот на Судот).

Имајќи ги предвид горенаведените апликации, поднесени на различни датуми кои се наведени во приложената табела,

Имајќи ги предвид опсервациите поднесени од Владата на тужената држава и опсервациите поднесени од апликантите како нивен одговор,

Имајќи го предвид фактот дека Владата на Албанија, која беше информирана за нејзиното право да интервенира во постапката во однос на апликацијата бр. 80003/17, според членот 36 ст. 1 од Конвенцијата, не достави укажување дека сака да го направи тоа,

Имајќи ги предвид заедничките коментари поднесени од Хелсиншкиот комитет за човекови права и „Фондацијата Отворено општество – Македонија“ („трети интервенирачки страни“), на кои Претседателот на Одделот им дозволи да интервенираат,

Откако се советуваше, одлучи на следниов начин:

ФАКТИЧКА СОСТОЈБА

1. Листата на апликантите е изложена во прилогот.
2. Владата на Северна Македонија („Владата“) беше застапувана од нејзиниот агент, г-ѓа Д. Џонова, помагана од г. Timothy Otty, КС [Тимоти Оти, кралски советник] и г. George Molyneaux [Џорџ Молено], обајцата баристери од Blackstone Chambers [Блекстон чембрс], Лондон, Обединетото Кралство.

Околности на предметот

3. Фактичката состојба на предметот, како што беше изложена од странките, може да се резимира на следниов начин.

1. Контекст на предметот

4. Во релевантното време следниве апликанти биле на високо рангирани позиции во Владата и/или во тогашната владејачка политичка партија (Внатрешна македонска револуционерна организација - Демократска партија за македонско национално единство – „ВМРО-ДПМНЕ“), која сега е во опозиција: г. Груевски бил Претседател на Владата и лидер на партијата во тоа време; г-а Јанкулоска и г. Јанакиески биле министерка за внатрешни работи, односно министер за транспорт и врски, соодветно; г. Мијалков бил директор на Управата за безбедност и контраразузнавање („УБК“), а г. Јакимовски бил началник на оддел. Г. Талески и г. Трајковски биле општински градоначалници. Г. Темелко бил општински градоначалник во Албанија.

5. Во 2015 година најголемата опозициона партија во тоа време (Социјалдемократски Сојуз на Македонија – „СДСМ“), која сега е на власт, обелоденила постоење на огромна програма за тајно снимање на илјадници телефонски разговори ширум Северна Македонија.

6. Во 2015 година група на искусни експерти за системски прашања за владеење на правото издала извештај во име на Европската комисија (насловен „Поранешна Југословенска Република Македонија: Препораки на Групата искусни експерти за системските прашања за владеење на правото во врска со следењето на комуникациите откриено во пролетта 2015 година“, чиј датум е 8 јуни 2015 година, познат како „Извештајот на Прибе“), чии релевантни делови гласат вака:

„1. Следење на комуникации

Од 9 февруари 2015 година до денешниот датум, опозиционата партија СДСМ објавила вкупно 36 пакети со аудио снимки од снимени телефонски разговори, меѓу другите, разговори на Премиерот, владините министри, високи јавни функционери, градоначалници, пратеници во Собранието, Претседателот на

Собранието, лидери на опозицијата, судии, државниот јавен обвинител, државни службеници, новинари, уредници и сопственици на медиуми во јавен домен. Количината на материјалот содржан во овие објави досега достигнала околу 500 страни со транскрипти од разговорите. СДСМ тврди дека севкупно има пристап до повеќе од 20.000 такви снимени разговори и дека овие снимки биле направени од разузнавачките служби на државата. Општоприфатено е дека правењето на овие снимки било незаконско, дека се случувало во текот на повеќе години и дека не било дел од законски и судски постапки. Исто така, од квалитетот, опсегот и бројот на снимките произлегува општоприфатена перцепција дека тие биле направени во објектите на разузнавачката служба на државата. Содржината на многу од снимките дава индикации за незаконски активности и злоупотреба на власта од страна на високи владини функционери.

Причини за тековната состојба

Причините за долготрајниот скандал во Поранешната Југословенска Република Македонија имаат корен во концентрацијата на моќта во службата за национална безбедност (УБК) и во нефункционалноста на механизмот за надзор над УБК.

УБК, на надворешен набљудувач, му се чини дека работела надвор од својот законски мандат во име на Владата, така што ги контролирала највисоките функционери во јавната администрација, обвинителите, судиите и политичките противници со следствено мешање во независноста на судството и другите релевантни институции во државата.

... од практична гледна точка, УБК може директно, автономно и непречено да следи комуникации, без оглед на тоа дали е издадена или не е издадена судска наредба согласно Законот за следење на комуникациите.

...

Содржина на следените разговори

Опсегот на незаконското снимање на разговори, концентрацијата на моќ во УБК, прешироките овластувања на УБК (кои, и покрај нивната значителна широчина, сепак биле пречекорени) и нефункционалниот надворешен механизам за надзор резултирале со голем број сериозни повреди:

- Повреди на основните права на засегнатите поединци;
- Сериозни повреди на законските одредби за заштита на личните податоци;
- Повреда на Конвенцијата за дипломатски односи (Виенската конвенција) од 1961 година, со оглед на тоа што и дипломати биле незаконски прислушувани;
- Очигледно директна вмешаност на високи владини и партиски функционери во незаконски активности, вклучувајќи изборна измама, корупција, злоупотреба на власт и овластување, конфликт на интереси, уцена, изнудување (притисок врз лица вработени во јавниот сектор да гласаат за одредена партија под закана дека ќе добијат отказ), штета нанесена со кривични дела, сериозни повреди во постапките за јавни набавки насочени кон стекнување незаконска добивка, непотизам и кронизам;
- Индикации за неприфатливо политичко мешање во предлагањето/изборот на судии, како и мешање во други наводно независни институции, заради лична корист или корист за политичка партија.

...“

7. Објавувањето на снимките ја влошило сериозната политичка криза која веќе постоела во тужената држава. Во извештај насловен „Работен документ на службите на Комисијата, Поранешна Југословенска Република Македонија: Извештај за 2016 година“ (SWD(2016) 362 финален, 9 ноември 2016 година) во однос на тужената држава, Европската комисија забележала дека „земјата беше соочена со продолжување на најтешката политичка криза по 2001 година ... демократијата и владеењето на правото продолжуваат да се соочуваат со предизвици, особено поради заробеноста на институциите, како што се судските органи, регулаторните агенции и медиумите. Земјата страда од поделбена политичка култура и недостаток на капацитет за компромис“. „Заробеноста на државата“ била спомната и во извештајот со наслов „Поранешна Југословенска Република Македонија: Оценка и препораки на Групата искусни експерти за системските прашања за владеење на правото, 2017 година“, чиј датум е 14 септември 2017 година („вториот извештај на Прибе“). Тој втор извештај дополнително повторил дека снимките од комуникациите:

„биле направени на незаконски начин, надвор од судски дозволени операции, од внатрешноста на објектите на националната разузнавачка служба – Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) ... Се проценува дека имало многу сериозна дисфункционалност на механизмот за надзор над Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) и концентрација на моќ во оваа институција ... Има индикации дека незаконското следење продолжило и по објавувањето на препораките на Групата. Не биле воспоставени потребните заштитни мерки, механизми за надзор и мерки за внатрешна контрола за да се спречи секаков ризик од незаконско прислушување. Како што беше наведено во извештајот од 2015 година, скандалот 'демонстрираше непочитување на професионалната етика, основните начела на управување со ризикот и недостаток на знаење за чувствителноста на конкретната разузнавачка задача во УБК.' Постојат индикации дека тогаш изразената загриженост за недостатокот на почит кон основните права и правилата за заштита на податоците сè уште е присутна.“

8. Во септември 2015 година Собранието го донело Законот за Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, кој предвидувал да се назначи специјален јавен обвинител чија задача била „да истражува и гони кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконски следените комуникации“. Апликантите тврдеа, а Владата не негираше дека СДСМ му предал на Специјалното јавно обвинителство („СЈО“) околу 540.000 аудио фајлови со прислушувани комуникации и шест кутии со транскрипти. Вториот извештај на Прибе (види го параграфот 7 погоре) потврдил дека „СЈО доби[ло] „пакет од над 20.000 незаконски прислушувања“. СЈО потоа започнало (или презело од редовното јавно обвинителство) истрага за откритијата за наводно криминално

дејствување што произлегувале од содржината на прислушуваните разговори и поднело бројни обвинителни акти против поединци, високи јавни функционери и високи поранешни владини функционери, вклучувајќи ги и апликантите.

9. Истрагата во однос на г. Талески (апликација бр. 77796/17) се однесувала на обвиненија за мesteње на процесот на јавни набавки за услуги на превоз на ученици (предмет познат како „Транспортер“); г. Темелко, г-а Јанкулоска и г. Јанакиески (апликации бр. 80003/17 и 11583/18) биле обвинети за различни кривични дела од областа на изборите (предмет познат како „Титаник 1“); г. Мијалков (апликација бр. 30884/18) бил обвинет дека поттикнал неколку полициски службеници да подложат тогашен политички противник на нечовечко и понижувачко постапување (предмет познат како „Тортура“); обвиненијата против г-а Јанкулоска и г. Јакимовски (апликација бр. 81862/17) се однесувале на наводно уништување опрема користена за незаконско прислушување (предмет познат како „Тврдина“); а обвиненијата во однос на г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски (апликација бр. 81848/17) се однесувале на незаконско уривање деловен комплекс што бил изграден од политички противник (предмет познат како „ТНТ“). Судот веќе се произнесе за апликациите што до него ги доставија жртвите во предметите „Тортура“ (апликација бр. 71034/13) и „ТНТ“ (апликација бр. 37948/13). Покрај кривичните постапки на кои се однесуваат овие апликации, одредени апликанти биле обвинети и/или осудени за кривични дела во други постапки. Сите кривични предмети на кои се однесуваат овие апликации биле процесуирани од Основниот кривичен суд Скопје („Основниот суд“, „првостепениот суд“) и Апелациониот суд.

10. Во тоа време имало серија на антивладини протести познати како „Шарена револуција“, предводени од граѓанското движење „Протестирам“, на кои демонстрантите фрлале боја врз споменици и владини згради што биле изградени како дел од контроверзниот проект „Скопје 2014“, финансиран од Владата што била предводена од тогашната владејачка партија ВМРО-ДПМНЕ.

2. Помилувања од Претседателот на тужената држава

(а) Развој на законодавството и со него сврзани судски одлуки кои им претходеа на помилувањата

11. Според членот 11 од Законот за помилување од 1993 година, Претседателот на државата имал право да дава помилување на поединци (по исклучок, и без да се спроведе постапка за помилување) кога тоа е наложено од интересите на државата или посебните околности (види го параграфот 48 подолу). Во јануари 2009 година стапил на сила Законот за изменување и дополнување на Законот за

помилување од 1993 година („Законот за помилување од 2009 година“), кој, *inter alia*, го избришал членот 11 (и вовел листа на кривични дела за кои не може да се дадат помилувања). Уставниот суд на 16 март 2016 година го укинал Законот за помилување од 2009 година, оценувајќи дека бил неуставен (У. бр. 19/2016, види го параграфот 51 подолу).

(б) Помилувања

12. На 12 април 2016 година, Претседателот И. (избран како кандидат на ВМРО-ДПМНЕ) донел педесет и една поединечна одлука за помилување (објавени во „Службен весник“ бр. 72/2016), придружени со 107 решенија (кои не биле објавени во „Службен весник“, туку биле доставени од Претседателот до СЈО и Основниот суд), вклучувајќи ги апликантите (некои апликанти биле помилувани повеќе од еднаш), со кои тие биле ослободени од кривично гонење за конкретните наводни дела што биле идентификувани во решенијата. Одлуките и решенијата за помилување на апликантите се однесуваат на наводни кривични дела кои се опишани во параграфот 9 погоре. Како што е наведено од Владата, а не е оспорено од апликантите, помилувањата главно се однесувале на предмети кои биле во фаза на предистражна постапка. Сите одлуки и решенија за помилување биле засновани, *inter alia*, врз членот 11 од Законот за помилување од 1993 година и членот 114 од Кривичниот законик (види ги параграфите 47 и 48 подолу). Во пет од дваесет и два предмети тие се однесувале на лица кои биле под истрага на СЈО.

13. Во јавен говор одржан на истиот датум, Претседателот И. ги образложил причините за своите одлуки. Релевантните делови од говорот гласат вака:

„Нашата држава речиси две години се наоѓа во длабока политичка криза ... оваа криза сериозно ѝ наштети на Македонија и на сите наши граѓани. Ї наштети на угледот на земјата, им наштети на забавувањето на реформите и напредокот, на фокусираноста на стратешките цели за членство во ЕУ и НАТО, ѝ наштети на економијата, на продлабочувањето на поделбите во секоја пора на општеството, на радикализација на политичките структури.

...

Сето она што се случуваше во изминатиов период, резултираше со досега невидена политичка конфронтаност, со политика на меѓусебно пресметување и уништување. Бескраен реваншизам и омраза и лична конфронтација. ...

Од овие причини со намера да придонесам во решавањето на кризата, до релаксирање на односите и намалување на тензиите меѓу спротивставените политички сили и нивни поддржувачи ..., но и со силна верба дека носам одлука во интерес на државата и нацијата, нејзината стабилност и независност, одлучив да се стави крај на оваа агонија на Република Македонија. Метафорички кажано да се пресече [Гордиевиот] јазол, согласно сите мои уставни и законски овластувања, а преку одлука со која се извршува општ прекин на сите постапки

меѓу политичарите и нивните соработници или поддржувачи, од спротивставените страни.

...

Ако неког сум пропуштил и тоа го оценам во наредниот период, ќе го исправам пропустот. ...

...

Убеден сум дека со оваа одлука правам крупен чекор кон меѓусебно помирување, и дека ова ќе помогне за една натамошна нормална, како во сите развиени држави, политичка и демократска борба ...“

3. Последователни настани

(а) Јавни реакции во однос на помилувањата

(i) Шарена револуција

14. Имало масовни улични протести како одговор на помилувањата дадени од Претседателот И. Неговата канцеларија во центарот на Скопје била запалена и протестирачите барале негова оставка.

(ii) Мислења на експерти од земјата, на странски држави и на меѓународни организации

15. Обете странки во овој предмет доставија транскрипти од телевизиски интервјуа, написи во весници и други документи во кои правни експерти од земјата изразиле различни мислења за законитоста на помилувањата врз основа на нивните (спротивставени) гледишта во однос на валидноста на членот 11 од Законот за помилување од 1993 година во тоа време. Експертите на кои се повика Владата, од кои некои во тоа време биле ангажирани како советници на СЈО или биле пратеници во Собранието кои ја претставувале СДСМ (параграф 5 погоре), сметале дека таа одредба била избришана со Законот за помилување од 2009 година и не била во правна сила кога биле дадени помилувањата. Според тоа, нивното гледиште било дека Претседателот постапил без никаков правен основ и дека помилувањата, кои биле засновани врз членот 11 од Законот за помилување од 1993 година, биле незаконски *ab initio* [од самиот почеток]. Од друга страна, експертите на кои се повикаа апликантите, кои обајцата биле поврзани со ВМРО-ДПМНЕ (едната од нив била претседателски кандидат и пратеник, а другиот бил на висока функција во таа политичка партија), тврделе дека укинувањето на Законот за помилување од 2009 година од страна на Уставниот суд (види го параграфот 11 погоре) го вратил членот 11 од Законот за помилување од 1993 година во правниот поредок на тужената држава, што резултирало со тоа дека помилувањата биле законски.

16. Владата понатаму достави написи од весници и соопштенија за медиуми во кои се забележени критички изјави од претставници на држави (Германија, Холандија, Обединетото Кралство, САД) и од ЕУ, како и повици за поништување на помилувањата со цел „да се зачува начелото на одговорност [и] да се обезбеди еднаков третман пред законот ...“. Европската комисија забележала дека „подоцнежниот обид на Претседателот да помилува 56 лица кои биле обвинети или наводно вклучени во прислушувањето ја зајакна јавната перцепција за неказливост и селективна правда. Тоа, исто така, покажа сериозен недостаток на политичка волја за ефикасно ангажирање против корупцијата“ (Работен документ на службите на Комисијата, Поранешна Југословенска Република Македонија: Извештај за 2016 година (СОМ(2016) 715 конечен, 9 ноември 2016 година)). НАТО изразил слична загриженост.

(б) Поништување на помилувањата

17. Откако на 20 мај 2016 година бил донесен Законот за дополнување на законот за помилување од 2016 година [Закон за помилување од 2016], што го овластил Претседателот да поништи помилување кое било дадено по исклучок и без да се спроведе постапка за помилување (види го параграфот 52 подолу), Претседателот И. на 27 мај и 7 јуни 2016 година донел педесет и една поединечна одлука со која ги поништил помилувањата што им ги дал на сите апликанти на 12 април 2016 година, со дејство *ex tunc* [од моментот на давање на помилувањата] („поништувачки одлуки“). Сите поништувачки одлуки се објавени во „Службен весник“. Пред поништувањето, на 16 април, односно 18 април 2016 година, г. Груевски и г. Талески писмено побарале Претседателот да ги поништи помилувањата што им биле дадени. Во одлуките за поништување во однос на овие двајца апликанти не биле спомнати нивните барања.

(в) Став на државните органи во врска со помилувањата од 12 април 2016 година

(i) Кривични судови на државата

18. На 15 април 2016 година Основниот суд (во предметот познат како „Пуч“, кој не вклучувал ниту еден од апликантите), ја запрел кривичната постапка против неколку обвинети лица, вклучувајќи го и г. З.З. (во тоа време, лидер на СДСМ, а потоа и Премиер на тужената држава), поради помилувањето што му го дал Претседателот И. на 12 април 2016 година (КОК 77/15). На 14 јуни 2016 година Апелациониот суд Скопје ја укинал таа одлука поради последователно поништување на помилувањето според Законот за помилување од 2016 година. Притоа, судот оценил дека решението на Основниот суд не прекршило

никакви материјално-правни или процедурални правила, бидејќи во тоа време постоеле правно валидни одлуки за помилување. Сепак, тој одлучил дека имал надлежност *proprio motu* [по сопствена иницијатива], да испитува дали околностите што спречувале кривично гонење сè уште постоеле и оценил дека предметните помилувања биле валидно поништени со одлуки чие дејство се протегало *ex tunc*, што го елиминирало правното дејство на помилувањата (КОКЗ 27/16)¹.

19. Со решение од 25 април 2016 година кое, меѓу другите лица, се однесувало и на г. Јакимовски и г-ѓа Јанкулоска (апликација бр. 81862/17), судија на претходна постапка на Основниот суд (на нејавна седница и постапувајќи *proprio motu*, го отфрлил барањето на СЈО за мерки на претпазливост насочени кон обезбедување присуство на осомничените на судењето (вклучувајќи забрана да ги напуштат местата во кои престојувале; обврска за јавување во одреден период; привремено одземање на нивните пасоши; и забрана за вршење одредени дејности), со оглед на тоа дека обвинетите биле помилувани од Претседателот и не можеле да бидат кривично гонети за конкретните кривични дела (КОК ПП 105/16). Не била поднесена жалба, па затоа тоа решение станало правосилно.

20. Со три одделни решенија, донесени во периодот од 5 јуни до 13 ноември 2017 година, совет од тројца судии на првостепениот суд правосилно ги отфрлил приговорите на г. Талески („Транспортер“), г. Јакимовски и г-ѓа Јанкулоска („Тврдина“), меѓу другите лица, како и приговорите на г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски („ТНТ“) во однос на обвинителните акти што биле поднесени против нив. Советот сметал дека, меѓу другото, помилувањата дадени на обвинетите биле „на сила од 12 април до 27 мај 2016 година“ и дека последователното поништување не било ретроактивно (предмети бр. I КОК ООА 9/17; I КОК ООА 28/17; и IX КОК ООА 24/17). Со решение од 7 декември 2017 година, судија поединец на Основниот суд го одбил аргументот на г. Мијалков во врска со помилувањето кое му било дадено, утврдувајќи дека тоа било поништено. Меѓутоа, тој го уважил неговиот приговор дека имало недоволно докази во поткрепа на обвинителниот акт (предмет „Тортура“, XII КООА 53/17). Со решение од 5 март 2018 година (КСЖ 90/18), Апелациониот суд Скопје ја уважил жалбата на СЈО и правосилно го преиначил решението на првостепениот суд, потврдувајќи го обвинителниот акт против г. Мијалков. Во сите горенаведени решенија, Основниот суд изречно упатил на одлуките и решенијата за помилување за секој обвинет (види го параграфот 12 погоре).

¹ Откако СЈО ги повлекол обвиненијата, Основниот суд ја запреп постапката на 20 јануари 2017 година (КОК 60/16).

21. Со пресуда од 2 јули 2021 година Основниот суд ги осудил, меѓу другите лица, и г-ѓа Јанкулоска и г. Јакимовски² (апликација бр. 81862/17), изрекувајќи им казни затвор во траење од четири години, односно шест години, соодветно. Во пресудата (КОК 47/17), која е напишана на околу 480 страни и, како што е наведено во неа, се однесува на „еден од најголемите и најсложените предмети [во историјата на] македонското судство“, Основниот суд ги одбил аргументите на овие апликанти кои се однесувале на помилувањата. Притоа, тој констатирал дека „наводните помилувања“ биле засновани врз членот 11 од Законот за помилување од 1993 година, што претходно бил избришан, па оттаму не бил во сила во 2016 година; следствено, тие помилувања не можеле да имаат никакво правно дејство. Тој понатаму оценил дека одлуката на Уставниот суд од 16 март 2016 година (У. бр. 19/2016, види го параграфот 51 подолу) не ја „оживеала“ таа одредба, бидејќи тој суд немал надлежност да донесува закони или во закон да враќа избришани одредби; тој последно-спомнат заклучок бил потврден од Уставниот суд (биле спомнати сите решенија кои биле достапни во тоа време, кои се спомнати и во параграфот 65 подолу). Судот понатаму ги спомнал мислењата на некои експерти од земјата (види го параграфот 15 погоре) и на Законодавно-правната комисија (види го параграфот 23 подолу). Исто така, тој утврдил дека помилувањата „*de facto*“ претставуваат акт на амнестија ... што [бил] во исклучива надлежност на Собранието.“ Во такви околности, Основниот суд заклучил дека помилувањата биле ништовни *ab initio* и дека нивното поништување во мај 2016 година иако не било неопходно, било во согласност со закон, бидејќи Уставот не му забранувал на Собранието да му додели (со закон) такво право на Претседателот, а судската практика на Судот (упатувајќи на пресудата во *Леха против Словачка* (бр. 54334/00, 23 септември 2008 година)) не сугерирала дека помилувањето било неотповикливо. Понатаму, тој констатирал дека немало правен лек против одлуки на Претседателот. Конечно, Основниот суд сметал дека не требало да ѝ се придаде значење на пресудата на Врховниот суд на Грција (види го параграфот 70 подолу), утврдувајќи дека толкувањето на домашното право било во исклучива надлежност на судовите од државата.

22. Со пресуда од 20 мај 2022 година (V КОК 53/17) Основниот суд ги осудил г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски (апликација бр. 81848/17) и им изрекол казни затвор во траење од три и пол до девет

² Со истата пресуда г. Мијалков бил огласен за виновен и му била изречена казна затвор во траење од дванаесет години поради организирање незаконско следење на комуникации и поттикнување на уништување опрема со цел да се сокријат доказите за таквото следење.

години. Судот ги одбил аргументите на овие апликанти поврзани со помилувањата, од причините наведени во параграфот 21 погоре.

(ii) Законодавно-правна комисија на Собранието

23. Двајца пратеници побарале, согласно членот 68 од Уставот Собранието да даде автентично толкување на членот 11 од Законот за помилување од 1993 година,. На 4 декември 2019 година Законодавно-правната комисија (чии членови биле претежно од политичките партии на власт) оценила дека барањето не било оправдано, наведувајќи го, меѓу другото, следново:

„... Законот за помилување беше изменет и дополнет во 2009 година кога беше избришан членот 11 кој содржеше можност за помилување без спроведување на постапка за помилување.

... Уставниот суд во март 2016 година целосно го укина Законот за помилување од 2009 година ... но [со тоа дејствие] не се враќа во сила одредбата од членот 11.

...

... се укажува дека во правната теорија се прави и разлика меѓу ефектот на поништувачките и укинувачките одлуки. Ако законот е поништен, во тој случај претходните одредби се враќаат во сила. Во случај на поништувачка одлука на Уставниот суд, дерогативниот ефект на законот кој е поништен како неуставен, се отстранува и затоа се враќа во сила претходниот закон.

Неспорно е дека со одлуката на Уставниот суд со која беше укинат Законот за помилување од 2009 година ... не се враќа во живот одредбата од членот 11 од Законот од 1993 година, што значи дека Претседателот на Републиката немал, ниту пак сега има правна можност да даде помилување без спроведување постапка врз основа на тој член.

Сите акти за помилување од Претседателот на државата, засновани на членот 11 од Законот за помилување од 1993 година ... по 2009 година се незаконски и како такви ништовни.

Тргувајќи од наведеното, Законодавно-правната комисија ... оцени дека барањето за давање на автентично толкување ... е неоправдано, бидејќи членот 11 од Законот за помилување од 1993 година ... не е дел од правниот систем, што значи не може да се применува, па според тоа на член од закон кој што не постои не може да се даде автентично толкување.“

(iii) Постапка во врска со одговорност на Претседателот И. (постапка за отповикување)

24. На 13 април 2016 година неколку пратеници побарале да се поведе постапка за утврдување одговорност на претседателот И. во врска со спорните помилувања [и следствен престанок на неговата функција] (постапка за *impeachment*). Како што е наведено во извештајот од 6 јуни 2016 година на комисија формирана во рамките на Собранието за да го испита барањето, се тврдело дека спорните

помилувања претставувале акт на амнестија, што спаѓа во исклучива надлежност на Собранието. Понатаму, во извештајот се тврдело дека помилувањата биле засновани врз членот 11 од Законот за помилување од 1993 година, што не бил во сила во тоа време. Според тоа, се тврдело дека Претседателот ги пречекорил своите овластувања и прекршил неколку одредби од Уставот. Со шест гласа „за“ и четири „против“ Комисијата оценила дека барањето било неосновано и дека Претседателот И. не ги прекршил Уставот или законите.

25. На пленарна седница на 21 јуни 2016 година, Собранието го отфрлило барањето за поведување постапка за утврдување одговорност на Претседателот И. Во согласност со членот 87 од Уставот, за поведување постапка за утврдување одговорност на Претседателот се бара двотретинско мнозинство од 120 пратеници од Собранието. Конечната одлука за одговорноста на Претседателот ја носи Уставниот суд.

(г) Кривични постапки против апликантите

(i) Општи факти

26. Помеѓу 12 февруари и 8 јуни 2016 година СЈО повело истрага во однос на апликантите поради сомневање дека ги сториле кривичните дела опишани во параграфот 9 погоре.

27. На 15 мај 2016 година, врз основа на членот 304 од Законот за кривичната постапка, апликантите побарале СЈО да ја запре истрагата поради помилувањата дадени од Претседателот. Во отсуство на одговор, тие на 18 мај 2016 година се обратиле до Советот на јавни обвинители („СНЈО“), жалејќи се дека СЈО го прекршило законот со незапирање на истрагата. Во последователен поднесок до СНЈО, тие се повикале на конференцијата за печат од 3 јуни 2016 година на која СЈО потврдilo дека не ја запрело истрагата. Со допис од 8 јули 2016 година, СНЈО ги информирал апликантите дека, имајќи ги предвид поништувачките одлуки на Претседателот од 27 мај и 7 јуни 2016 година, пропуштањето на СЈО да ги одбие обвиненијата или да ја запре истрагата не ги повредило нивните права.

28. На 13 јуни 2016 година, апликантите [со свои жалби] (поднесени врз основа на членот 290 од Законот за кривичната постапка, параграф 57 подолу) побарале од Основниот суд да утврди дека СЈО го прекршило законот со тоа што не ја запрело постапката поради помилувањата што им биле дадени. Тие се повикале на горенаведената преписка со СНЈО. Со одделни решенија, донесени во периодот помеѓу 24 февруари 2017 и 13 март 2019 година, судија на претходна постапка на Основниот суд ги отфрлил нивните барања како ненавремени, сметајќи дека рокот од осум дена утврден во членот 290

од Законот за кривичната постапка започнал да тече од 15 мај 2016 година и/или од 3 јуни 2016 година. Тие одлуки во жалбена постапка биле потврдени од совет од тројца судии на Основниот суд, со одлуки донесени во периодот помеѓу 15 септември 2017 година и 11 април 2019 година.

29. Помеѓу 5 април и 30 јуни 2017 година, СЈО ги обвинило апликантите (и други лица). Конкретно, обвинителниот акт против г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески (апликација бр. 11583/18) бил поднесен на 30 јуни 2017 година, а обвинителниот акт против г. Мијалков (апликација бр. 30884/18) бил поднесен на 29 јуни 2017 година. Помеѓу 10 јули и 24 август 2017 година сите апликанти поднеле приговор против обвинителните акти. Сите апликанти, освен г. Темелко, се повикале на помилувањата што им биле дадени. Тие се повикале на членот 118 од Уставот, Конвенцијата и судската практика на Судот (се повикале на предметот *Lexa*, што е цитиран погоре). Тие, исто така, тврделе дека според Конвенцијата, за која одредени апликанти тврделе дека била директно применлива, помилувањата биле неотповикливи, а Законот за помилување од 2016 година и одлуките за поништување не можеле ретроактивно и негативно да влијаат врз нивното право да не бидат гонети и судени за кривичните дела што им се ставале на товар, право што тие го стекнале врз основа на помилувањата што им биле дадени. Согласно на тоа, помилувањата сè уште биле во сила и секое продолжување на постапката во однос на кривичните дела на кои се однесувале помилувањата би било во спротивност со членот 6 ст. 1 од Конвенцијата. Со одделни одлуки, донесени помеѓу 5 јуни и 7 декември 2017 година, Основниот суд ги одбил приговорите поврзани со помилувањата кои се однесувале на апликантите, поради причините наведени во параграфот 20 погоре. Со решение од 28 декември 2017 година, Основниот суд, исто така, со кусо образложение ги одбил приговорите на, меѓу другите лица, г-ѓа Јанкулоска, г. Јанакиески и г. Темелко, поднесени против обвинителните акти во предметот „Титаник 1“ (КОК-ООА 27/17).

(ii) Посебни факти

(a) Факти релевантни за апликацијата бр. 77796/17 (г. Талески)

30. Со решение од 16 јуни 2016 година, совет од тројца судии на првостепениот суд го преиначил претходното решение за мерка на претпазливост во однос на г. Талески (му било наредено да ги предаде неговите патни исправи), заменувајќи го со мерката куќен притвор. Куќниот притвор на г. Талески, што бил продолжен во два наврати и траел од 21 јуни до 19 септември 2016 година, бил заснован врз опасност од бегство, опасност од попречување на истрагата и опасност

од повторување на кривичното дело. Во усните искази од 13 и 26 јуни 2016 година во врска со првичното решение за определување на куќен притвор против него, г. Талески се осврнал на пропустот на СЈО да го земе предвид даденото помилување и да ја запре истрагата по тој основ, без изречно да побара од судот да утврди дека неговиот куќен притвор бил незаконски по тој основ. Апликантот во жалбата против решенијата за продолжување на неговиот куќен притвор не се повикал на помилувањето што му било дадено.

31. Жалбата на г. Талески по основ на членот 290 од Законот за кривичната постапка (види ги параграфите 28 и 57) била отфрлена како ненавремена на 6 април 2017 година, а тоа решение било потврдено на 9 мај 2017 година.

32. Г. Талески на 31 март 2020 година бил огласен за виновен според обвинението и му била изречена казна затвор во траење од осум години. Во пресудата (која се протега на преку 1.000 страници), првостепениот суд, повикувајќи се на Законот за помилување од 2016 година и одлуките за поништување донесени од Претседателот на 27 мај 2016 година, го одбил аргументот на г. Талески дека помилувањето што му било дадено претставувало пречка да биде кривично гонет. На 16, 20 и 21 јули 2020 година г. Талески повел жалбена постапка со која ја оспорил пресудата на првостепениот суд, меѓу другото, врз основа на тоа дека помилувањето што му било дадено било неотповикливо, дека поништувачката одлука во врска со него била ретроактивна и дека неговото гонење и судење биле спротивни на судската практика на Судот за ова прашање (се повикал на пресудата во предметот *Lexa*, цитирана погоре). Апелациониот суд Скопје одржал јавна седница на 31 август и на 1 и 2 септември 2021 година. Сè уште не била донесена одлука.

(б) Факти релевантни за апликациите бр. 80003/17 и 11583/18 (г. Темелко, г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески)

33. Г. Темелко бил во притвор од 26 септември до 25 ноември 2017 година. На подоцнежниот датум, поради здравствени причини, првостепениот суд го прифатил барањето на апликантот и го заменил решението за негов притвор со решение за куќен притвор, кој потоа бил продолжуван во неколку наврати до 16 мај 2018 година, кога тој бил пуштен на слобода. Со поднесување жалба до повисокиот суд, апликантот го оспорил единствениот основ за неговиот притвор, имено, опасноста од бегство. Тој не се повикал на помилувањето што му било дадено.

34. Откако г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески ги признале делата (иако тврделе дека не требало да бидат гонети поради помилувањата), првостепениот суд на 28 февруари 2022 година ги осудил на казна

затвор во траење од две и пол години, односно четири и пол години, соодветно. Судот не ги коментирал помилувањата. Обајцата апликанти поднеле жалба против таа пресуда, потпирајќи се на помилувањата што им биле дадени од Претседателот. Жалбената постапка сè уште е во тек.

(в) Факти релевантни за апликацијата бр. 81848/17 (г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски)

35. Помеѓу 8 и 11 ноември 2018 година г. Груевски избегал од земјата и до денес не се вратил. Откако ја информирал јавноста (преку Фејсбук) дека Унгарија му дала политички азил, до унгарските власти било испратено барање за негова екстрадиција, но тоа барање било безуспешно. Предметната кривична постапка се водела во негово отсуство. На 20 мај 2022 година, првостепениот суд донел пресуда (V КОК 53/17) со која ги осудил апликантите и им изрекол казна затвор (види го параграфот 22 погоре). Апликантите се жалеле против пресудата на првостепениот суд тврдејќи, меѓу другото, дека помилувањата што им биле дадени биле неотповикливи и дека одлуките за нивното поништување биле ретроактивни (била спомната пресудата во предметот *Lexa*, цитирана погоре). Жалбената постапка сè уште е во тек.

(г) Факти релевантни за апликацијата бр. 30884/18 (г. Мијалков)

36. Со пресуда од 23 јули 2021 година, првостепениот суд го ослободил г. Мијалков од обвиненијата за нечовечко и понижувачко постапување, поради недостиг на докази. Јавниот обвинител поднел жалба на пресудата. На 18 октомври 2022 година Апелациониот суд Скопје одржал јавна седница. Тој сè уште не донел одлука по таа жалба.

(д) Факти релевантни за апликацијата бр. 81862/17 (г. Јакимовски и г-ѓа Јанкулоска)

37. Со пресуда од 2 јули 2021 година, првостепениот суд ги осудил г-ѓа Јанкулоска и г. Јакимовски и им изрекол казна затвор во траење од четири години, односно шест години, соодветно (параграф 21 погоре). Обајцата апликанти поднеле жалба против пресудата на првостепениот суд. Г-ѓа Јанкулоска тврдела меѓу другото дека, првостепениот суд не бил надлежен да ги преиспитува одлуките на Претседателот и да ги огласи помилувањата за ништовни. Таа се повикала на неколку претходни одлуки во врска со ова прашање (види ги параграфите 18-20 погоре) и изјавила дека поништувањето на помилувањата било ретроактивно и во спротивност со начелото на владеење на правото. Според „меѓународните правни начела“, помилувањето било конечно и

неотповикливо. Во својата жалба г. Јакимовски не се осврнал на помилувањето што му било дадено. Апелациониот суд Скопје одржал јавна седница на 7 март 2022 година. Како што е објавено во медиумите и наведено од апликантите, Апелациониот суд на 16 декември 2022 година ја укинал пресудата на првостепениот суд поради суштински процесни недостатоци и го задолжил првостепениот суд повторно да го испита предметот.

РЕЛЕВАНТНА ПРАВНА РАМКА И ПРАКТИКА

А. Устав од 1991 година

38. Членот 52 ст. 4 од Уставот пропишува дека законот не може да има повратно дејство, освен по исклучок, во случаи кога тоа е поповолно за граѓаните.

39. Според членот 68, Собранието, меѓу другото, донесува закони и дава автентично толкување на закони. Тоа, исто така, може да дава амнестија.

40. Членот 84 ст. 1(9) пропишува дека Претседателот може да даде помилување во согласност со закон.

41. Според членот 98 ст. 2, судовите се самостојни и независни. Тие судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот.

42. Членот 108 од Уставот пропишува дека Уставниот суд ја штити уставноста и законитоста. Според членот 112 ст. 1, Уставниот суд ќе укине или поништи закон ако утврди дека не е во согласност со Уставот.

43. Членот 118 пропишува дека меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон.

Б. Закон за судовите („Службен весник“ бр. 58/06, 35/2008, 150/10, 83/18, 198/18 и 96/19)

44. Членот 2 од Законот за судовите пропишува дека судовите судат и своите одлуки ги засноваат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот. Судовите при примената на правото ги заштитуваат човековите слободи и права. Обврската за почитување на човековите права и слободи е реafirмирана во членот 5 ст. 1 од Законот за судовите.

45. Членот 6 ст. 2 пропишува дека при одлучувањето за граѓанските права и обврски или за кривично обвинение против него [неа], секој

има право на правично и јавно судење во разумен рок пред независен и непристрасен суд основан со закон.

46. Членот 18 од Законот за судовите пропишува дека суд може да поднесе иницијатива до Уставниот суд за поведување постапка за оценување на согласноста на закон со Уставот кога во постапката ќе се постави прашање за негова согласност со Уставот. Кога судот смета дека законот што треба да се примени во конкретниот случај не е во согласност со Уставот, а уставните одредби не можат директно да се применат, ќе ја прекине постапката до донесувањето одлука на Уставниот суд. Кога судот смета дека примената на законот во конкретниот случај е во спротивност со одредбите на меѓународен договор ратификуван во согласност со Уставот, тој ќе ги примени одредбите од меѓународниот договор, под услов тие да можат директно да се применат. Судовите во конкретни предмети непосредно ги применуваат конечните и извршни пресуди на Европскиот суд за човекови права и тие се обврзани со мислењата изразени во тие пресуди.

В. Кривичен законик

47. Според членот 114 од Кривичниот законик, со помилување, меѓу другото, на поименично определено лице му се дава ослободување од гонење.

Г. Закон за помилување

1. Закон за помилување од 1993 година („Службен весник“ бр. 20/93)

48. Членот 1 од Законот за помилување од 1993 година пропишува дека Претседателот на државата дава помилување на поименично определени лица за кривични дела предвидени со закони на државата, согласно со одредбите на Кривичниот законик и одредбите на Законот за помилување од 1993 година. Според членот 3, постапката на помилување за ослободување од кривично гонење може да се поведе *proprio motu* во секој стадиум на кривичната постапка. Иницијалниот текст на членот 11 од Законот гласи вака:

„Претседателот на Републиката по исклучок може да дава помилување и без спроведување на постапка за помилување пропишана со овој закон кога е тоа од интерес за Републиката, или кога посебни околности што се однесуваат на личноста и на кривичното дело укажуваат дека е тоа оправдано.“

49. Со одлука од 15 септември 1999 година (У. бр. 144/1999) Уставниот суд утврдил дека членот 11 бил во согласност со Уставот. На 21 март 2018 година Уставниот суд отфрлил нова иницијатива за

оценување на уставноста на членот 11 од Законот за помилување од 1993 година како пресудена работа (*res judicata*), утврдувајќи дека немало основи за отстапување од причините наведени во одлуката У. бр. 144/1999 (У. бр. 96/2016). Во заедничко издвоено мислење, двајца судии на Уставниот суд сметале дека членот 11 од Законот за помилување од 1993 година веќе не бил во сила, со оглед на тоа што бил укинат со Законот за помилување од 2009 година.

2. Закон од 2009 година за изменување и дополнување на Законот за помилување од 1993 година („Закон за помилување од 2009 година“, „Службен весник“ бр. 12/2009, 28 јануари 2009 година)

50. Членот 10 од Законот за помилување од 2009 година го избришал членот 11 од Законот за помилување од 1993 година.

51. Со одлука од 16 март 2016 година (У. бр. 19/2016), усвоена со мнозинство гласови, Уставниот суд го укинал Законот за помилување од 2009 година како неуставен. Во одлуката, која главно се однесува на тоа како Законот од 2009 година оневозможил да се дава помилување за одредени кривични дела, судот утврдил дека Законот за помилување од 2009 година ги прекршил начелата на поделба на власта и еднаквоста на граѓаните. Судот, меѓу другото, навел дека:

„помилување ... е неотповиклив и конечен акт на милост на Претседателот на Републиката, кој не одлучува во својство на судски орган, туку како државен орган кој го добил својот легитимитет од граѓаните преку непосредни избори. Помилувањето е неприкосновено уставно и законско право на Претседателот, кое може да го користи по своја оцена во рамките на постапка која е утврдена со закон и поради причини кои може да не се од кривично-правна природа (на пример, социјални, здравствени, политички причини или од причини на правичност). ... помилувањето може да биде дадено пред изрекувањето на казната во форма на ослободување од кривично гонење или пак по правосилноста на пресудата со која е изречена казната.“

3. Закон од 2016 година за дополнување на Законот за помилување од 1993 година („Закон од 2016 година“, „Службен весник“ бр. 99/2016, 20 мај 2016 година)

52. Законот за помилување од 2016 година гласи вака:

Член 1

„Во Законот за помилување („Службен весник на Република Македонија“ број 20/1993), по членот 11 се додава нов член 11-а, кој гласи:

Член 11-а

Претседателот на Републиката може во рок од 30 дена од денот на донесувањето на овој закон да го поништи помилувањето дадено без претходна постапка за помилување.

Претседателот не е должен да ја образложи одлуката од ставот 1.

Лицето за кое е донесена одлука за помилување има право до Претседателот на Републиката да поднесе барање за поништување на одлуката за помилување.

Претседателот на Републиката е должен во рок од 30 дена од денот на поднесувањето на барањето од ставот 3, да ја поништи донесената одлука.“

Член 2

„Овој закон влегува во сила со денот на објавувањето во 'Службен весник на Република Македонија'.“

53. Како што е наведено во образложението на Предлогот на закон од 2016 година, цел на Законот е „создавање на правна основа за поништување на помилувањето дадено од Претседателот на Републиката без претходна постапка, во утврден рок без должност за образложение на истата“.

54. Постапувајќи по иницијатива од З.С., Уставниот суд на 27 ноември 2019 година повел постапка за оценување на уставноста на Законот од 2016 година. Повикувајќи се, меѓу другото, на пресудата на Судот во предметот *Lexa* (цитирана погоре) и на споредбеното право на „неколку држави-членки на Европската унија, од кои било побарано да изнесат мислење“³, Уставниот суд укажал дека помилување дадено од Претседателот на држава било неотповикливо и не можело да биде поништено со закон или одлука. Тој особено истакнал дека „помилување дадено по исклучок ... *proprio motu* [според членот 11 од Законот за помилување од 1993 година] не зависи од волјата на засегнатото лице ...“. Членот 84 од Уставот го овластил Претседателот да дава помилување, но не и да го поништи. Според судот, имало основи да се смета дека Законот за помилување од 2016 година го повредил начелото на владеење на правото, правната сигурност и еднаквоста на граѓаните.

55. На 18 ноември 2020 година Уставниот суд ја запрел постапката за оценување на уставноста на Законот за помилување од 2016 година. Релевантните делови од решението гласат вака:

„Имајќи ги во вид членовите 1 и 2 од [Законот за помилување од 2016 година], неспорно произлегува дека Законот произведува правно дејство само во периодот од 30 дена по неговото објавување [што значи дека] дејствијата предвидени во оспорениот закон може да се преземаат само во рок од 30 дена од денот на неговото објавување, сметано од 20 мај 2016 година.

...

³ Уставниот суд во одлуката ги навел правилата за помилување во Холандија, Хрватска, Словачка, Република Чешка, Литванија, Летонија, Словенија, Србија, Босна и Херцеговина, Финска, Луксембург и Косово (сите спомнувања на Косово, без оглед дали се работи за територија, институции или население, во овој текст треба да се третираат како во целосна согласност со Резолуцијата на Советот за безбедност на Обединетите нации 1244 и без прејудуирање на статусот на Косово).

Согласно член 47 ст. 1 алинеја 3 од Деловникот на Уставниот суд, Уставниот суд ќе ја запре постапката ако се утврди дека поведувањето на постапката било засновано врз погрешна фактичка состојба.

...

... во текот на поведената постапка [пред Уставниот суд], Судот утврди дека оспорениот закон поради неговиот темпорален карактер е исцрпен во примената и дека [Законот] повеќе не може да произведува правно дејство, што претставува процесна пречка за натамошно водење на постапката.

Оттука, поведувањето на постапката [пред Уставниот суд], со решението од 27 ноември 2019 немајќи го во вид темпоралниот карактер на оспорениот закон, ... било засновано врз погрешна фактичка состојба.“ (У. бр. 163/2016).

Д. Закон за кривичната постапка („Службен весник“ бр. 150/2010)

56. Според членот 288 ст. 1 од Законот за кривичната постапка, јавниот обвинител ќе ја отфрли кривичната пријава ако, меѓу другото, конкретното кривично дело е опфатено со амнестија или помилување.

57. Според членот 290, лицето кое смета дека со преземањето на некое од дејствијата или мерките во предистражната постапка било повредено некое негово или нејзино право, може во рок од осум дена од дознавањето за преземањето на дејствието или мерката да поднесе жалба до судијата на претходна постапка. Засегнатото лице има право да оствари правна заштита на други начини.

58. Членот 304 ст. 1(3) пропишува дека јавниот обвинител ќе ја запре истражната постапка ако има околности кои го исклучуваат кривичното гонење.

59. Според членот 337 ст. 1(2), обвинителниот акт може да се одбие ако постојат околности што ја исклучуваат кривичната одговорност.

60. Според членот 402 ст. 1(6), судот изрекува пресуда со која се одбива обвинението ако обвинетиот со акт на амнестија или помилување е ослободен од гонењето или кривичното гонење не може да се преземе поради застареност, или ако постојат други околности што го исклучуваат кривичното гонење.

61. Член 463 пропишува дека лицето кое правосилно е осудено на казна затвор може да поднесе барање за вонредно преиспитување на правосилна пресуда („барање за вонредно преиспитување“). Според членот 464, Врховниот суд одлучува за барањата за вонредно преиспитување. Членот 465, во врска со членот 416 ст. 1(2) и ст. 1(3), пропишува дека барање за вонредно преиспитување може да се поднесе во случај на повреда на Кривичниот законик, имено, ако има околности што го исклучуваат кривичното гонење, особено поради амнестија или помилување или ако работата е веќе правосилно пресудена (*res judicata*). Членот 467, во врска со членовите 460 и 461, пропишува дека ако барањето е основано, Врховниот суд ќе ја преиначи правосилната одлука, или ќе ги укине во целост или делумно одлуките на

првостепениот и на второстепениот суд или само одлуката на второстепениот суд и ќе го врати предметот на повторно судење или на апелациониот суд или самиот ќе утврди повреда на законот.

Г. Закон за општата управна постапка („Службен весник“ бр. 124/2015)

62. Членот 124 ст. 4 од Законот за општата управна постапка пропишува дека управен акт може да биде огласен за ништовен од страна на органот што го донел или од второстепениот орган. Ако нема второстепен орган, тогаш управниот акт се поништува од органот што со закон е овластен да врши надзор над работата на органот што го донел решението.

Е. Деловник на Уставниот Суд

63. Според членот 69 од Деловникот на Уставниот суд, судот донесува одлуки, решенија и заклучоци. Членот 70 ст. 1(б) пропишува дека судот донесува одлука кога одлучува за суштината на работата, имено, кога меѓу другото, утврдува дали закон е во согласност со Уставот. Членот 71 ст. 1(3) пропишува дека судот донесува решенија кога не одлучува за суштината на работата, како што е отфрлање на иницијатива. Во согласност со членот 78 ст. 2 и 3, одлуките се објавуваат во „Службен весник“, додека решенијата се објавуваат само ако судот одлучи така. Одлуките се конечни и извршни, а произведуваат правно дејство од датумот на нивното објавување во „Службен весник“ (член 79). Извршувањето на правосилните поединечни акти донесени врз основа на закон, пропис или друг општ акт што со одлука на Судот е укинат не може да се дозволи, ниту да се спроведе, а ако извршувањето е започнато, ќе се запре (член 80). Членот 81 пропишува дека секој, чие право е повредено со конечен или правосилен акт донесен врз основа на закон, пропис или друг општ акт што со одлука на Уставниот суд е поништен, има право да бара од надлежниот орган да го поништи тој поединечен акт, во рок од 6 месеци од денот на објавувањето на одлуката на судот во „Службен весник“.

Ж. Други решенија на Уставниот суд

64. Со решение од 5 октомври 2016 година Уставниот суд ја отфрлил иницијативата за оценување уставност на одлуките за помилување од 12 април 2016 година, што била поднесена од две физички лица. Судот констатирал дека во секоја од наведените одлуки било предвидено ослободување од гонење за поименично наведени лица,

без спроведување на постапка. Во решенија од истиот датум биле наведени фазата во која се наоѓала постапката против секое засегнато лице, конкретното кривично дело и применливата одредба од Кривичниот законик. Осврнувајќи се на одлуките за поништување од 27 мај и 7 јуни 2016 година (параграф 17 погоре), судот утврдил дека помилувањата „не биле дел од правниот поредок“, дека „тие престанале да важат“ и дека оттаму не постоеле процесни претпоставки судот да се впушти во нивната уставно-судска анализа (У. бр. 95/2016). Судот ги повторил тие наоди во решението од 14 октомври 2020 година, донесено по последователна иницијатива од физичко лице со која било побарано оценување на уставноста на одлуките за помилување од 12 април 2016 година (У. бр. 122/2016).

65. Владата достави копии од неколку решенија со кои Уставниот суд ги отфрлил иницијативите за оценување на уставноста кога утврдил дека таквите иницијативи имале за цел враќање на одредби што биле избришани со оспорените нормативни акти. Судот во своите решенија зазел став дека тој нема законодавна функција да создава одредби, ниту е надлежен да ги враќа законските одредби што биле избришани со оспорениот закон. Исто така, тој додал дека одредба со која се укинува друга одредба не регулира одредена материја и оттаму таа не е соодветна за да биде оценувана нејзината уставност (У.бр. 254/2001; У.бр. 44/2003; У.бр. 166/2003; У.бр. 198/2007; У.бр. 163/2008; У.бр. 200/2008; У.бр. 24/2011; У.бр. 97/2011; У.бр. 154/2011; У.бр. 156/2011; У.бр. 85/2012; У.бр. 176/2012; У.бр. 7/2015; У.бр. 45/2018 и У.бр. 59/2021).

3. Поранешни помилувања дадени според членот 11 од Законот за помилување од 1993 година

66. На 7 април 2003 година, повикувајќи се на членот 11 од Законот за помилување од 1993 година и членот 114 од Кривичниот законик, тогашниот Претседател на тужената држава, без да се спроведе постапка за помилување, дал помилување со кое од кривично гонење биле ослободени две лица (поранешна министерка и високо рангиран функционер во Министерството за внатрешни работи). Со решение од 9 јули 2003 година, Уставниот суд ја отфрлил иницијативата поднесена против тие помилувања, сметајќи дека тие се однесувале на конкретни лица и затоа не биле погодни за оценување на уставноста. Судот, исто така, додал дека помилување може да вклучува ослободување од гонење и може да се даде во која било фаза од кривичната постапка (У. бр. 81/2003).

67. На 2 август 2008 година тогашниот Претседател на тужената држава, без да се спроведе постапка за помилување, дал помилување со

кое од кривично гонење биле ослободени шест лица (вклучувајќи го 3.3., види го параграфот 18 погоре).

68. Иницијативи од пратеници во Собранието за поведување постапка за утврдување одговорност на двајцата гореспомнати Претседатели во врска со помилувањата дадени во 2003 и 2008 година не биле успешни.

S. Релевантни пресуди на првостепениот суд

69. Апликантите доставија копии од три пресуди донесени помеѓу 8 март 2019 година и 29 септември 2020 година во кои првостепениот суд не се занимавал со законитоста на помилувањата од 12 април 2016 година што им биле дадени на одредени обвинети лица, вклучувајќи и некои од апликантите (КОК 62/2017; К. бр. 1904/16 и КОК-30/2017)

И. Пресуда на Врховниот суд на Грција (бр. 839/2018)

70. Со пресуда од 18 мај 2018 година, Врховниот суд на Грција го одбил барањето за екстрадирање во Северна Македонија на двајца Македонци/граѓани на Република Северна Македонија (вработени во Управата за безбедност и контраразузнавање на тужената држава во тоа време, кои не се апликанти во постапката пред Судот) на кои им било дадено помилување на 12 април 2016 година и потоа биле обвинети за злосторничко здружување, злоупотреба на службената положба и фалсификување. Врховниот суд на Грција сметал дека помилувањата, „[дадени] од причини кои им служеле на интересите на државата ... кои во [суштина предвидуваат] запирање на кривичната постапка ... во однос на делата наведени во [одлуките за помилување]“, биле неотповикливи штом еднаш биле дадени. Осврнувајќи се на нивното последователно поништување според Законот за помилување од 2016 година, судот сметал дека секое ново гонење или продолжување на претходното гонење за конкретните кривични дела би водело кон „недозволена“ и „ретроактивна примена на помалку поволен закон“.

ЖАЛБЕНИ НАВОДИ

71. Г. Талески (апликација бр. 77796/17) и г. Темелко (апликација бр. 80003/17) се жалеа според членот 5 ст. 1(в) од Конвенцијата дека притворот, што бил одреден во контекст на кривичните постапки за наводните кривични дела опфатени со помилувањата од 12 април 2016 година, бил арбитрарен и не бил во согласност со законот.

72. Според членот 6 ст. 1 од Конвенцијата, сите апликанти (освен г. Темелко) се жалеа дека нивното гонење и кривичната постапка против

нив по помилувањата од 12 април 2016 година не биле дозволени и го повредувале начелото на владеење на правото, вградено во сите членови од Конвенцијата, вклучувајќи го членот 6. Сите апликанти наведоа дека одлуките за поништување имале ретроактивно дејство и дека го прекршиле начелото на правна сигурност, вградено и во Уставот на тужената држава и во Конвенцијата.

ПРАВНИ ПРАШАЊА

I. СПОЈУВАЊЕ НА АПЛИКАЦИИТЕ

73. Имајќи ја предвид сличноста на предметот на апликациите, Судот смета дека е соодветно да ги испита заедно со една одлука.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОВИТЕ 5 И 6 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

74. Г. Талески (апликација бр. 77796/17) и г. Темелко (апликација бр. 80003/17) се жалеа по основ на членот 5 ст. 1(в) од Конвенцијата дека притворот, одреден во контекст на кривичните постапки за наводните кривични дела опфатени со помилувањата од 12 април 2016 година, бил арбитрарен и незаконски. Според членот 6 ст. 1 од Конвенцијата, сите апликанти (освен г. Темелко) се жалеа дека нивниот кривичен прогон и кривичната постапка против нив по одлуките за помилување од 12 април 2016 година не биле дозволени и го повредиле начелото на владеење на правото, вградено во сите членови од Конвенцијата, вклучувајќи го членот 6. Сите апликанти тврдеа дека одлуките за поништување имале ретроактивно дејство и дека го повредиле начелото на правна сигурност. Членовите 5 и 6, во релевантните делови, гласат вака:

Член 5 ст. 1(в)

„1. Секој има право на слобода и безбедност на личноста. Никој не смее да биде лишен од слобода освен во следниве случаи и во согласност со постапка пропишана со закон:

...

(в) ако е уапсен или притворен поради приведување пред надлежна судска власт поради постоење разумно сомнение дека тоа лице извршило кривично дело, или кога постојат оправдани причини тоа лице да се спречи да изврши кривично дело, или по извршувањето на кривичното дело да побегне.

...“

Член 6 ст. 1

„При одлучување за ... кривично обвинение против него [неа], секој има право на правично ... судско расправање на предметот ... од ... страна на трибунал...“

A. Поднесоци од странките

1. Владата

75. Владата тврдеше дека жалбениот навод на г. Талески (апликација бр. 77796/17) по основ на членот 5 од Конвенцијата бил истакнат по протекот на повеќе од шест месеци по 19 септември 2016 година, датумот кога завршил неговиот куќен притвор. Неговата жалба по основ на членот 290 од Законот за кривичната постапка (параграфи 31 и 57 погоре) не би можела да се смета како ефикасен правен лек за конкретниот жалбен навод, бидејќи таа му претходела на неговиот куќен притвор; таа се однесувала на пропустот на СЈО да ја запре истрагата во светло на наводното помилување кое му било дадено, па според тоа немала никаква врска со неговиот куќен притвор. Во секој случај, таа жалба била отфрлена како ненавремена. Понатаму, во неговите жалби против решенијата за продолжување на неговиот куќен притвор, „наводното помилување не било јасно и недвосмислено наведено како основ врз кој го оспорил притворот ... Неговиот адвокат дал само површен усмен исказ на седницата пред апелационен суд на 27 јуни 2016 година, во кој го споменал наводното помилување“. Согласно на тоа, конкретниот жалбен навод бил недопуштен [недозволен] бидејќи бил поднесен по истекот на рокот од шест месеци и имало пропуштање да се исцрпат домашните правни лекови.

76. Во жалбите против решенијата со кои му бил одреден притвор, г. Темелко (апликација бр. 80003/17) не изнел никакви тврдења дека наводните помилувања предизвикале неговиот притвор да биде незаконски. Од домашните судови не се барало *proprio motu* да ги земат предвид помилувањата. Според тоа, тој не ги исцрпил (искористил) достапните домашни правни лекови.

77. Жалбените наводи по основ на членот 6 на г. Талески (апликација бр. 77796/17); г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски (апликација бр. 81848/17); г. Јакимовски и г-ѓа Јанкулоска (апликација бр. 81862/17); г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески (апликација бр. 11583/18); и г. Мијалков (апликација бр. 30884/18) би требало да се отфрлат бидејќи кривичната постапка сè уште не завршила, а апликантите имале можност да изнесат свои аргументи засновани врз наводните помилувања и да тврдат дека по тој основ би требало да бидат одбиени обвиненијата против нив. Владата се повика на членот 402 ст. 1(б) од Законот за кривичната постапка, кој пропишува дека обвинението се одбива кога обвинетиот со акт на помилување е ослободен од кривично гонење (параграф 60 погоре). Исто така,

апликантите би можеле да поднесат барање за вонредно преиспитување пред Врховниот суд, доколку би биле исполнети критериумите за неговата надлежност, кои се предвидени со Законот за кривичната постапка (параграф 61 погоре). Кривичната постапка давала правна можност преку која апликантите можеле да бараат да се утврди дека не требале да бидат кривично гонети. Доколку домашните судови одлучеле во нивна полза, апликантите би имале можност да бараат паричен надомест.

Алтернативно, апликациите бр. 11583/18 (г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески) и бр. 30884/18 (г. Мијалков) би требало да се отфрлат бидејќи биле поднесени по истекот на рокот од шест месеци, што за овие апликанти почнал да тече од датумот на кој биле подигнати обвинителните акти против нив (параграф 29 погоре). Тоа било така бидејќи овие апликанти требале да бидат свесни за исходот од приговорот на г. Талески против обвинителниот акт што бил подигнат против него, каде што за прашањето на спорните помилувања било одлучено за прв пат од страна на совет на првостепениот суд за оценка на обвинителниот акт. Приговорот на г. Талески бил одбиен на 5 јуни 2017 година; од тој временски момент, г-ѓа Јанкулоска, г. Јанакиески и г. Мијалков требале да бидат свесни дека приговор поднесен до советот за оценка на обвинителниот акт не претставувал ефикасен правен лек во однос на помилувањата.

2. Апликантите

78. Г. Талески тврдеше дека неговата жалба по основ на членот 290 од Законот за кривичната постапка, иако не била директно поврзана со неговиот притвор, била решавачка за неговите жалбени наводи по основ на членот 5 од Конвенцијата. Таа се однесувала на пропустот на СЈО да ја запре истрагата, како што налагал членот 304 од Законот за кривичната постапка (параграф 58 погоре). Судот погрешно ја отфрлил неговата жалба; меѓутоа, ако таа била прифатена, не би имало правен основ за неговиот притвор. Во секој случај, тој во своите усмени искази, во жалбените постапки во која е оспорувано продолжувањето на притворот, се повикал на помилувањето што му било дадено (параграф 30 погоре).

79. Г. Темелко се согласи дека тој не го оспорил неговиот притвор врз основа на помилувањето кое му било дадено. Меѓутоа, одлуката за даденото помилување била објавена во „Службен весник“ и имала задолжително дејство кон сите лица (*erga omnes*); таа била „спомната во приговорот против обвинителниот акт поднесен неколку месеци претходно“. Согласно на тоа, судот требало *proprio motu* да го земе предвид постоењето на околности кои го исклучувале кривичното гонење.

80. Според апликантите, не би требало да се смета дека тековните кривични постапки против нив биле релевантни, со оглед на тоа што нивните жалбени наводи по основ на членот 6 од Конвенцијата не се однесувале на судењата, туку на тоа што тие воопшто биле судени. Приговорите против обвинителните акти што биле поднесени од апликантите, кои можеле да доведат до запирање на постапката (види ги параграфите 29 и 59 погоре), биле единствениот ефикасен правен лек што тие биле должни да го исцрпат. Повикувањето на членот 402 ст. 1(6) од Законот за кривичната постапка не било адекватно, бидејќи таа одредба се однесувала на помилувања дадени по потврдување на обвинителниот акт и почетокот на судење. Во секој случај, со оглед на пресудата на првостепениот суд од 2 јули 2021 година во однос на г-ѓа Јанкулоска и г. Јакимовски (види го параграфот 21 погоре), било „нереално да се очекува поинаква практика“ во однос на другите апликанти. Повикувајќи се на таа пресуда и потпирајќи се врз правилата на управната постапка (види го параграфот 62 погоре), апликантите тврдеа дека „првостепениот суд не бил овластен да ги огласува помилувањата за ништовни“ и дека само Собранието имало таква надлежност, со оглед на тоа што немало повисоко тело во однос на Претседателот на државата. Тие понатаму тврдеа дека „немало правен лек за да се тестираат или отповикаат [помилувањата] и сите кривични постапки би требало да се запрат *ex lege* [по сила на законот]“, како што е утврдено во домашното право (види ги параграфите 41, 56, 58 и 59 погоре) и потврдено во домашната практика (беше упатено на запирањето на постапката против г. З.З. откако тој бил помилуван, види го параграфот 18 погоре). Г-ѓа Јанкулоска, г. Јанакиески и г. Мијалков (апликации бр. 11583/18 и 30884/18) исто така ги оспорија аргументите на Владата (кои се опишани во крајниот дел на параграфот 77 погоре), во однос на наводната задоцнетост на нивните апликации.

3. Други поднесоци од странките

81. Обете странки во нивните поднесоци екстензивно се повикаа на домашната практика и домашното законодавство, гледиштата на домашната правна заедница и правната теорија и изнесоа спротивставени аргументи во однос на валидноста и правното дејство на одлуките за помилување и поништувања на одлуките за помилување – дали одлуките за помилување, доколку на некој начин биле засновани врз постоечки правен основ, биле неотповикливи и дали одлуките за поништување на помилувањата биле неспови со начелата на владеење на правото и правната сигурност. Во однос на последноспоменатата дилема, тие не се согласија за прашањето дали одлуките за поништување на помилувањата претставувале ретроактивно поништување на стекнатото право на апликантите да не

бидат гонети за кривичните дела што биле наведени во одлуките за помилување и со нив поврзаните решенија. Странките понатаму не се согласија во врска со правното дејство на барањата од г. Груевски и г. Талески за поништување на помилувањата што им биле дадени.

4. Заеднички коментари од Хелсиншкиот комитет за човекови права и „Фондацијата Отворено општество – Македонија“ („трети интервенирачки страни“)

82. Третите интервенирачки страни тврдеа дека тие биле на мета на ВМРО-ДПМНЕ, тогашната владејачка партија, поради нивните активности и ангажман во областа на човековите права (Хелсиншки комитет за човекови права) во текот на „Шарената револуција“ во тоа време (види го параграфот 14 погоре). Беше изнесено тврдење и дека членови на Хелсиншкиот комитет за човекови права биле жртви на незаконско прислушување. Незаконското тајно снимање од страна на високо рангирани државни функционери од владејачката партија во тоа време довело до масовни повреди на човековите права на повеќе од 20.000 граѓани. Третите интервенирачки страни тврдеа дека помилувањата биле ништовни од самиот почеток. Тие биле дадени од Претседателот по негова иницијатива и не ги исполниле критериумите воспоставени од Судот. Понатаму, Законот за помилување од 2016 година бил единствениот правен пат за корегирање на злоупотреба на власта и за повторно запазување на начелото на владеење на правото и правната сигурност. „Инаку, земјата беше на прагот на политичка граѓанска војна“.

Б. Оценка од Судот

1. Опсег на предметот во светло на жалбените наводи на апликантите

83. Судот смета дека е важно да се утврди релевантниот контекст за испитување на жалбените наводи на апликантите и повторува дека нивните жалбени наводи се однесуваат на нивното гонење и притворот, и покрај помилувањата дадени од Претседателот на 12 април 2016 година (види го параграфот 12 погоре). Според апликантите, нивниот кривичен прогон и тековните кривични постапки против нив биле во спротивност со начелото на владеење на правото, кое е отелотворено во членот 6 од Конвенцијата. Тоа било така бидејќи помилувањата биле неотповикливи и нивното последователно поништување не било во согласност со Уставот и Конвенцијата, поради тоа што било во спротивност со начелото на правна сигурност. По истиот основ, г. Талески и г. Темелко се жалеа дека предметните помилувања предизвикале притворот во предметот

„Транспортер“, и предметот „Титаник I“ да биде противправен во смисла на членот 5 ст. 1 од Конвенцијата. Во овој контекст, Судот ќе испита дали жалбените наводи ги исполнуваат критериумите за допуштеност [дозволеност] кои се утврдени во членот 35 од Конвенцијата.

2. *Прелиминарна забелешка во врска со приговорот од Владата за недопуштеност*

84. Владата тврдеше дека апликантите пропуштиле да ги исцрпат правните лекови што им биле на располагање и да го испочитуваат правилото за изнесување жалбени наводи во рок од шест месеци во смисла на членот 35 ст. 1 од Конвенцијата.

85. Релевантните начела од Конвенцијата во однос на неисцрпување правни лекови беа резимирани во пресудата на Судот во предметот *Vučković and Others* [Вучковиќ и други] *против Србија* ((прелиминарен приговор) [GC], бр. 17153/11 и 29 други, параграфи 69-77, 25 март 2014 година). Конкретно, за да биде ефикасен, правниот лек мора да биде способен директно да ја поправи спорната состојба на работите и мора да нуди разумни можности за успех (*ibid.*, параграф 74). Релевантните општи начела во однос на целта на правилото на шест месеци, кое е утврдено во членот 35 ст. 1 од Конвенцијата и пресметката на рокот од шест месеци со оглед на ефикасноста на правните лекови, беа изложени во пресудата во предметот *Jerónovičs* [Јеронович] *против Летонија* ([GC], бр. 44898/10, параграфи 74 и 75, ECHR 2016).

86. Пред Судот да ги испита тврдењата од приговорот на Владата, тој смета дека е важно да се констатира следново. Како што е наведено погоре, апликантите тврдеа дека помилувањата дадени од Претседателот на 12 април 2016 година биле неотповикливи и дека нивното подоцнежено поништување имало ретроактивно дејство и го прекршило начелото на правна сигурност, па според тоа претставувало повреда на Уставот и Конвенцијата. Имајќи ги предвид материјалите што му стојат на располагање на Судот и поднесоците од странките, неспорно е дека, со одделни одлуки од 27 мај и 7 јуни 2016 година, Претседателот И. ги поништил неговите претходно дадени помилувања. Овие одлуки за поништување биле засновани на Законот за помилување од 2016 година (види го параграфот 17 погоре), што му дал изречно овластување да поништува помилувања кои ги дал без да се спроведе претходна постапка за помилување, како што се конкретните помилувања во овој предмет (види го параграфот 52 погоре). Фактот дека помилувањата дадени од Претседателот на 12 април 2016 година не останале во правна сила по донесување на одлуките за поништување од 27 мај и 7 јуни 2016 година, како прашање во доменот на внатрешното право, бил утврден од Уставниот суд уште на 5 октомври 2016 година, а потоа

потврден од истиот суд на 14 октомври 2020 година. Уставниот суд во овие решенија утврдил дека помилувањата „не [бил]е дел од правниот поредок“ со оглед на тоа што „тие престанале да важат“ поради одлуките за поништување (види го параграфот 64 погоре). Според тоа, утврдувајќи ги фактите и применувајќи го домашното право, Уставниот суд утврдил дека одлуките за поништување ги отстраниле помилувањата од домашниот правен поредок. Притоа, судот, сепак, не се произнел за прашањето дали конкретните одлуки за поништување биле во согласност со Уставот и дали и како тие влијаеле врз правата на засегнатите лица.

87. Судот понатаму забележува дека прашањето за уставноста на Законот за помилување од 2016 година, врз кој биле засновани одлуките за поништување, било покренато пред Уставниот суд, кој има исклучива надлежност да ја оценува уставноста на законите, прописите и другите општи акти (види ги параграфите 42 и 46 погоре). Во решението од 27 ноември 2019 година, Уставниот суд изразил одредена загриженост дека тој закон ги повредил Уставот и начелата на владеење на правото, правна сигурност и еднаквост на граѓаните (види го параграфот 54 погоре). Меѓутоа, судот не усвоил конечен заклучок за основаноста и ја запрел постапката на процесни основи, сметајќи дека неговото претходно решение не го имало предвид фактот дека „оспорениот закон поради неговиот темпорален карактер е исцрпен во примената и дека [Законот] повеќе не може да произведува правно дејство“ (види го параграфот 55 погоре).

88. Судот не може да шпекулира каков ќе беше исходот од постапката пред Уставниот суд доколку од тој суд било побарано да ја оцени уставноста на Законот за помилување од 2016 година во времето додека тој закон привремено важел. Сепак, и покрај фактот што се чини дека помилувањата дадени од Претседателот не биле предмет на директно преиспитување (види ги параграфите 21, 51, 66 и 80 погоре), Судот ги констатира правните последици кои одлука на [Уставниот] суд за утврдување неуставност на закон, ги создава во однос на секоја конечна поединечна одлука донесена врз основа на таков закон (види го параграфот 63 погоре). Во секој случај, Судот повторува дека, според членот 55 од Деловникот на Судот и судската практика на Судот (види *Mooren* [Морен] *против Германија* [GC], бр. 11364/03, параграфи 57-59, ECHR 2009), приговор за недопуштеност поради неисцрпување на домашните правни лекови подлежи на правилото *‘estoppel’* [должност за навремено и адекватно изнесување на приговорот]. Бидејќи тврдењето на Владата за неисцрпување на правен лек не се однесуваше на тој конкретен правен лек, Судот не може по своја иницијатива да испитува дали иницијатива за оценување уставност на Законот за помилување од 2016 година, доколку Уставниот суд извршел такво оценување во времето додека законот

важел, би била ефикасен правен лек за жалбените наводи на апликантите пред Судот (види *Savez crkava „Riječ života“ and Others* [Сојуз на цркви „Збор на животот“ и други] *против Хрватска*, бр. 7798/08, параграф 122, 9 декември 2010 година; *Djavit An* [Џавит Ан] *против Турција*, бр. 20652/92, параграф 35, ECHR 2003-III; и *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis* *против Грција* [Грчки рафинерии Стран и Стратис Андреадис] *против Грција*, 9 декември 1994 година, параграф 35, Series A no. 301-B [Серија А бр. 301-Б]).

89. Според тоа, Судот ќе се осврне на аргументите од приговорот од Владата за недопуштеност.

1. Жалбени наводи по основ на членот 5 во однос на тоа дали притворот на г. Талески и г. Темелко бил во согласност со законот, поради помилувањата од 12 април 2016 година

(а) Г. Талески (апликација бр. 77796/17)

90. Судот забележува дека, со оглед на кривичната постапка во предметот „Транспортер“ (види го параграфот 9 погоре), на г. Талески му бил одреден куќен притвор на 21 јуни 2016 година. Судот не смета дека е неопходно да испита дали, во постапката по правен лек против неговиот куќен притвор (види го параграфот 30 погоре), г. Талески го изнел, барем во суштина, аргументот дека помилувањето што му било дадено на 12 април 2016 година причинило неговиот куќниот притвор да биде незаконски. Ова е така затоа што таа постапка завршила со пуштање на слобода на г. Талески на 19 септември 2016 година, а од тој момент до поднесување на неговата апликација до Судот, имено, на 3 ноември 2017 година, изминале повеќе од шест месеци.

91. Од друга страна, г. Талески тврдеше дека неговата жалба врз основа на членот 290 од Законот за кривичната постапка била решавачка за допуштеноста на неговиот жалбен навод по основ на членот 5. Во врска со ова, Судот забележува дека, како што тврдеше Владата и тоа не беше оспорено од апликантот, конкретната жалба не се однесувала директно на неговиот куќен притвор, туку го оспорила пропустот на СЈО да ја запре истрагата врз основа на помилувањето кое му било дадено. Тоа дејствие имало за цел да му овозможи на г. Талески да добие судска констатација дека таквиот пропуст бил незаконски и ги повредил неговите права (види го параграфот 57 погоре). Судот забележува дека постапката по поднесување на тој правен лек завршила на 9 мај 2017 година и не можела да доведе до пуштање на слобода на г. Талески, со оглед на тоа што тој веќе бил пуштен на слобода. Дури и ако се претпостави дека на таквата судска констатација тој би можел да се повика во последователна постапка за целите на *ex post facto* обесштетување за неговиот куќен притвор, Судот забележува дека домашните судови во два степенa на судска

надлежност ја отфрлиле жалбата како ненавремена (види го параграфот 31 погоре). Имајќи ги предвид информациите кои се пред него и сметајќи дека тој има само ограничена надлежност во однос на наводни грешки при утврдување на фактичката состојба или при примената на правото на домашните судови (види *Kopp против Швајцарија*, 25 март 1998 година, параграф 59, *Reports of Judgments and Decisions* [Извештаи од пресуди и одлуки] 1998-II и *García Ruiz* [Гарсија Руиз] *против Шпанија* [GC], бр. 30544/96, параграф 28, ECHR 1999-I), Судот смета дека не може со свое гледиште да го замени гледиштето на домашните судови, кое, во отсуство на убедлив аргумент што би го покажал спротивното, не изгледа неразумно или очигледно арбитарно. Следствено на тоа, апликантот не го искористил тој правен лек во согласност со формалните услови определени во домашното право.

92. Според тоа, овој жалбен навод мора да биде отфрлен според членот 35 ст. 1 и 4 од Конвенцијата поради неисцрпување на домашни правни лекови.

(б) Г. Темелко (апликација бр. 80003/17)

93. Судот забележува дека, како резултат на кривичната постапка во предметот „Титаник 1“ (види го параграфот 9 погоре), г. Темелко бил лишен од слобода во периодот помеѓу 26 септември 2017 година и 16 мај 2018 година (притвор и куќен притвор, види го параграфот 33 погоре). Апликантот го оспорил неговиот притвор преку двостепениот систем на судско преиспитување, кој начелно, се смета како ефикасен правен лек во однос на мерката притвор (види *Vasilkoski and Others* [Василковски и други] *против Поранешната Југословенска Република Македонија*, бр. 28169/08, параграф 45, 28 октомври 2010 година). Г. Темелко во оваа постапка изнел жалбени наводи со тврдење дека не постоела опасност од бегство – единствениот основ на кој се потпреле судовите за оправдување на мерката притвор. Меѓутоа, како што потврди апликантот (види го параграфот 79 погоре), во таа постапка тој не тврдел дека притворот не бил дозволен поради помилувањето што му било дадено. Понатаму, во материјалот со кој располага Судот нема ништо што потврдува дека тој изнел таков аргумент во приговорот против обвинителниот акт против него (види го параграфот 29 погоре). Од друга страна, Судот не смета дека првостепениот суд, како суд кој требало да одлучи за притворот на апликантот, можел да не е свесен за одлуките за помилување и придружните решенија, вклучувајќи ги и оние во врска со г. Темелко, бидејќи одлуките за помилување биле објавени во „Службен весник“, а Претседателот И. ги доставил решенијата до првостепениот суд (види го параграфот 12 погоре). Во врска со ова, од натамошно значење е севкупниот контекст во кој тие одлуки биле донесени и вниманието

што тие го предизвикале кај јавноста (види ги параграфите 14-16 погоре). Г. Темелко тврдеше дека домашните судови биле должни *proprio motu* да испитаат дали постоеле некакви околности кои го спречувале кривичното гонење, што би го направило притворот незаконски. Судот ги забележува примерите од домашната практика во која судовите по сопствена иницијатива го разгледувале тоа прашање, особено решението на Основниот суд КОК ПП 105/16; тоа решение е донесено по барање од СЈО за изрекување мерки на претпазливост, барање кое имало за цел да обезбеди присуство на осомничените лица на судењето, како што било случај со притворот на г. Темелко (види ги параграфите 18 и 19 погоре). Домашните судови можеби биле во можност или дури и должни по сопствена иницијатива да ја испитаат законитоста на притворот на г. Темелко поради помилувањето што му било дадено; сепак, не може да се смета дека тој факт го ослободил г. Темелко од обврската да се повика на Конвенцијата пред тие судови или да изложи исти или слични аргументи пред нив, така давајќи им можност прво на судовите да ја отстранат наводната повреда (види *Van Oosterwijck* [Ван Остервијк] *против Белгија*, 6 ноември 1980 година, § 39, Series A [Серија А] бр. 40, и *Gaziyev* [Газијев] *против Азербејџан* (одл.), бр. 2758/05, 7 јули 2009 година). Апликантот не изнесе никаков аргумент што би фрлил сомнеж врз ефикасноста во соодветното време на таа правна можност за ремедирање на наводните повреди по основ на конкретниот жалбен навод истакнати пред Судот.

94. Според тоа, овој жалбен навод мора да се отфрли согласно членот 35 ст. 1 и 4 од Конвенцијата поради неисцрпување на домашни правни лекови.

2. Жалбени наводи по основ на членот 6 од г. Талески (апликација бр. 77796/17); г. Груевски, г. Јанакиески и г. Трајковски (апликација бр. 81848/17); г. Јакимовски и г-ѓа Јанкулоска (апликација бр. 81862/17); г-ѓа Јанкулоска и г. Јанакиески (апликација бр. 11583/18); и г. Мијалков (апликација бр. 30884/18))

Неисцрпување на домашни правни лекови

95. Владата тврдеше дека конкретниот жалбен навод на апликантите по основ на членот 6 бил недопуштен, со оглед на фактот дека кривичната постапка пред судовите била во тек. Дали тековната кривична постапка во овој предмет ги исполнува критериумите за ефикасност (види го параграфот 85 погоре) зависи од правниот систем на тужената држава во кој дејствуваат правните лекови и од релевантниот опсег на судската надлежност.

96. Имајќи ги предвид фактите на предметот и поднесоците од странките, неспорно е дека двете странки сметаа дека домашната

постапка во која се одлучувало за кривичните обвиненија против апликантите била ефикасна во врска со нивните жалбени наводи по основ на членот 6 од Конвенцијата. Додека апликантите тврдеа дека постапката во однос на обвинителните акти била единствениот ефикасен правен лек за конкретните жалбените наводи, Владата остана на ставот дека апликантите сè уште можеле да се повикаат на помилувањата што им биле дадени и да бараат одбивање на обвиненијата по тој основ во тековните кривични постапки. Во случај обвиненијата да бидат одбиени по тие основи, апликантите би можеле да побараат парична отштета (види го параграфот 77 погоре).

97. Судот забележува дека постапките на кои се повикуваат апликантите, имено, постапките по приговорите против обвинителните акти, биле правен пат преку кој од судски орган прв пат било побарано да се произнесе за ефектотна помилувањето дадено од Претседателот врз кривичното гонење на апликантите. Во врска со ова, Судот забележува дека според членот 337 ст.1(2) од Законот за кривичната постапка, првостепениот суд имал надлежност да го одбие обвинението доколку постоеле околности што ја исклучувале кривичната одговорност, како што се помилувањата дадени од Претседателот во предметите на апликантите (види го параграфот 59 погоре). Претходниот неуспешен обид на апликантите врз основа на членот 304 од истиот закон да се запре истрагата, врз основа на помилувањата што им биле дадени, бил насочен кон органите на прогонот (види ги параграфите 27 и 58 погоре). Во постапката во однос на обвинителните акти, првостепениот суд ги отфрлил приговорите што биле поднесени од апликантите, сметајќи дека поништувачките одлуки на Претседателот од 27 мај 2016 година биле полноважни и дека, следствено на тоа, помилувањата дадени на засегнатите апликанти повеќе не биле во сила (види го параграфот 20 погоре). Иако првостепениот суд во своите решенија не се повикал на решението на Уставниот суд од 5 октомври 2016 година (пристап потврден во решението од 14 октомври 2020 година), неговите наоди за фактичката состојба, засновани врз домашното право, биле во согласност со тие решенија (види го параграфот 64 погоре).

98. Првостепениот суд потоа се повикал на слични согледувања во кривични постапки кои се однесувале на суштината [основаноста] на кривичните обвиненија против одредени апликанти. Во својата пресуда од 31 март 2020 година, првостепениот суд, повикувајќи се на Законот за помилување од 2016 година и на одлуките за поништување донесени од Претседателот на 27 мај 2016 година, го одбил аргументот на г. Талески во врска со помилувањата од 12 април 2016 година (види го параграфот 32 погоре). Во пресудите од 2 јули 2021 година и 20 мај 2022 година, иако првостепениот суд се произнел за правната важност на помилувањата дадени од Претседателот на 12 април 2016 година, како

прашање од доменот на домашното право, сепак, на крајот прифатил дека Претседателот законски ги поништил помилувањата во мај 2016 година (види ги параграфите 21 и 22 погоре). Со својата пресуда од 23 јули 2021 година, првостепениот суд го ослободил од обвинение г. Мијалков поради недостиг на докази (види го параграфот 36 погоре). Во пресудата од 28 февруари 2022 година, донесена при дадено признание од г. Јанакиески и г-ѓа Јанкулоска, првостепениот суд не ги коментирал помилувањата дадени на овие апликанти (види го параграфот 34 погоре). Првостепениот суд допрва треба да се произнесе за суштината [основаноста] на кривичните обвиненија против г. Темелко.

99. Во однос на горенаведените пресуди, Судот не може да не забележи дека покрај утврдување (или повторување, имајќи ги предвид претходните решенија на Уставниот суд за ова прашање) дека, како прашање од доменот на домашното право, помилувањата на Претседателот повеќе не биле во сила, првостепениот суд не се занимавал со аргументите изнесени од апликантите дека нивното континуирано кривично гонење и судење, и покрај помилувањата, повредило нивни права од Конвенцијата. Во врска со ова, Судот забележува дека апликантите експлицитно се повикале на Конвенцијата и судската практика на Судот во нивните приговори против обвинителните акти. Тие останале на ставот дека Законот за помилување од 2016 година и одлуките за поништување не можеле ретроактивно и негативно да влијаат врз нивното право да не бидат кривично гонети и судени за кривичните дела што им се ставале на товар, право што го стекнале преку помилувањата што им биле дадени. Тие понатаму тврдеа дека секое продолжување на постапките за кривичните дела на кои се однесувале помилувањата би претставувало повреда на членот 6 ст. 1 од Конвенцијата (види го параграфот 29 погоре).

100. Понатаму, во својата жалба против пресудата на првостепениот суд од 31 март 2020 година, г. Талески се жалел дека помилувањето што му било дадено било неотповикливо, дека поништувачката одлука во врска со него имала ретроактивно дејство и дека неговото кривично гонење и судење биле во спротивност со судската практика на Судот за ова прашање (види го параграфот 32 погоре). Г-ѓа Јанкулоска, г. Јанакиески, г. Груевски и г. Трајковски ги оспориле пресудите на првостепениот суд од 2 јули 2021 година, 28 февруари и 20 мај 2022 година врз слични основи, повикувајќи се на судската практика на Судот и на „меѓународните правни начела“ (види ги параграфите 34, 35 и 37 погоре). Апелациониот суд Скопје сè уште не се произнел по жалбите, освен, очигледно, во предметот „Тврдина“ (види го параграфот 37 погоре).

101. Судот забележува дека, според членот 118 од Уставот (види го параграфот 43 погоре), Конвенцијата е дел од внатрешниот правен поредок на тужената држава откако била ратификувана на 10 април 1997 година. Според членот 98 од Уставот, домашните судови донесуваат одлуки врз основа на, *inter alia* и меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот, како што е Конвенцијата (види го параграфот 41 погоре). Законот за судовите, како *lex generalis*, обезбедува дополнителни правила кои се релевантни за позицијата на Конвенцијата во домашниот правен поредок и јурисдикцијата на судовите од општа надлежност во овој поглед (види ги параграфите 44-46 погоре). Законот за судовите јасно пропишува дека судовите ги штитат човековите права и слободи, вклучувајќи го и правото на правично судење според членот 6 од Конвенцијата (членови 2-6 од Законот за судовите). Понатаму, тој посочува дека, во случај на судир, меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот имаат предност пред законите на тужената држава. Конечно, тој пропишува дека судовите непосредно ги применуваат конечните и извршните пресуди на Судот и се обврзани со мислењето на Судот што е изразено во тие пресуди (член 18 од Законот за судовите). Во такви околности, Судот смета дека, сосема настрана од оценката на уставноста и законитоста според домашното право, кривичните судови можат директно да ја применат Конвенцијата и да испитаат дали начинот на кој Претседателот ги вршел овластувањата во врска со помилувањата што му ги дало домашното законодавство попречило остварување на права на апликантите од членот 6 од Конвенцијата. Таквото испитување треба да биде сеопфатно и да ги вклучи сите аспекти на членот 6 од Конвенцијата кои се релевантни за утврдување на основаноста на кривичните обвиненија против апликантите.

102. Потпирајќи се на Законот за кривичната постапка, Владата изнесе тврдење дека кривичната постапка против апликантите, која била во тек во различни нивоа на судско постапување, обезбедила ефикасен правен пат преку кој тие сè уште можеле да бараат да се утврди дека не требало да бидат кривично гонети затоа што им биле дадени помилувања. Таа се повика на членот 402 ст. 1(6) од тој закон, што предвидува одбивање на обвинение во случај обвинетиот да бил ослободен од гонење врз основа на помилување (види го параграфот 60 погоре). Апликантите не доставија никаков пример на домашна практика во поткрепа на нивните спротивни аргументи дека таа одредба не е применлива во околностите на предметот (види го параграфот 80 погоре). Покрај тоа, постоењето на околности кои го исклучуваат кривичното гонење е изречно наведено во Законот за кривичната постапка како еден од основите за поднесување барање за вонредно преиспитување до Врховниот суд. Имајќи ја предвид

надлежноста на Врховниот суд и нејзините потенцијални последици во однос на утврдената кривична одговорност или изречена казна од страна на пониските судови, прашање кое може да има директно и сериозно влијание врз одлучувањето за основаноста на кривичните обвиненија (види го параграфот 61 погоре), Судот веќе утврди дека тој правен лек е дел од добро воспоставените процедурални заштитни гаранции кои можат да се сметаат како ефикасен правен лек за жалбени наводи по основ на членот 6, кога таквите жалбени наводи се дозволени (види *Matudovski против Поранешната Југословенска Република Македонија*, бр. 49619/06, 10 март 2009 година). Понатаму, фактот дека г. Талески, г-ѓа Јанкулоска, г. Јанакиески, г. Груевски и г. Трајковски ги изнеле конкретните наводи по основ на членот 6 во нивните жалби против пресудите на првостепениот суд сугерира дека тие, исто така, сметале дека тој правен пат за отстранување на наводната повреда нуди разумни изгледи за успех (види ги параграфите 32, 34, 35 и 37 погоре). Со оглед на фактот дека во интерес на апликантите и на ефикасноста на Конвенцијата е домашните власти, кои се најдобро поставени да го сторат тоа, да дејствуваат за да ги исправат сите наводни прекршувања на Конвенцијата (види, *mutatis mutandis*, *Пападакис против Поранешната Југословенска Република Македонија*, бр. 50254/07, параграф 102, 26 февруари 2013 година), Судот смета дека конкретните жалбени наводи на апликантите по основ на членот 6 се преуранети и мора да бидат отфрлени согласно членот 35 ст.1 и 4 од Конвенцијата поради неисцрпување на домашните правни лекови.

Од овие причини, Судот едногласно,

Одлучи да ги спои апликациите;

Ги прогласи апликациите за недопуштени.

Подготвено на англиски јазик и објавено во писмена форма на 16 февруари 2023 година.

Hasan Bakirci [Хасан Бакирчи]
Секретар

Arnfinn Bårdsen [Арнфин Бардсен]
Претседател

Прилог

Листа на предмети:

Бр.	Апликација бр.	Име на предмет	Поднесена на	Апликант Година на раѓање Место на престој Државјанство	Застапуван од
1.	77796/17	Талески против Северна Македонија	03/11/2017	Владимир ТАЛЕСКИ 1959 Битола македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	Влатко ИЛИЕВСКИ
2.	80003/17	Темелко против Северна Македонија	21/11/2017	Едмонд ТЕМЕЛКО 1972 Ресен албанско, македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	
3.	81848/17	Груевски и други против Северна Македонија	30/11/2017	Никола ГРУЕВСКИ 1970 Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија Миле ЈАНАКИЕСКИ 1978 Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	

ТАЛЕСКИ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ДРУГИ АПЛИКАЦИИ (ОДЛУКА)

Бр.	Апликација бр.	Име на предмет	Поднесена на	Апликант Година на раѓање Место на престој Државјанство	Застапуван од
				Тони ТРАЈКОВСКИ 1973 Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	
4.	81862/17	Јакимовски и Јанкулоска против Северна Македонија	30/11/2017	Тони ЈАКИМОВСКИ 1963 Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија Гордана ЈАНКУЛОСКА 1975 Скопје македонско/ државјанка на Република Северна Македонија	
5.	11583/18	Јанкулоска и Јанакиески против Северна Македонија	20/02/2018	Гордана ЈАНКУЛОСКА 1975 Скопје македонско/ државјанка на Република Северна Македонија Миле ЈАНАКИЕСКИ 1978	

ТАЛЕСКИ против СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ДРУГИ АПЛИКАЦИИ (ОДЛУКА)

Бр.	Апликација бр.	Име на предмет	Поднесена на	Апликант Година на раѓање Место на престој Државјанство	Застапуван од
				Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	
6.	30884/18	Мијалков против Северна Македонија	27/06/2018	Сашо МИЈАЛКОВ 1965 Скопје македонско/ државјанин на Република Северна Македонија	